

Intervju: Paddy Ešdoan, visoki predstavnik za BiH: “Ekonomska reforma u BiH”

Preduzetnik: Gosp. Ešdaun, vi ste preuzeli dužnost visokog predstavnika kada je BiH bila u vrlo teškoj ekonomskoj situaciji. Kakva je bila vaša procjena ekonomske situacije u BiH u to vrijeme?

Paddy Ashdown: Krajem 2002. godine, jasno sam stavio na znanje da je ekonomska situacija u BiH jednostavno neodrživa. Istakao sam da smo na uvoz trošili tri puta više nego što smo zarađivali od izvoza; ukazao sam na zastrašujuće nisku stopu direktnih stranih ulaganja – po glavi stanovnika, BiH privlači jednu desetinu direktnih stranih ulaganja koje je privukla Hrvatska. Sa nezaposlenošću koja se kreće između 20 i 40% radne snage (zavisno o tome čije statistike koristite), industrijska proizvodnja u BiH je djelić onoga što je bila prije rata, a nivo komercijalnih aktivnosti je još uvijek strašno nizak. Najgore od svega, 20% stanovništva živi ispod granice siromaštva, a drugih 30% je na granici ili iznad same granice siromaštva – a to je pola građana ove zemlje!

Kada govorim o povećanju izvoza, oživljavanju privatizacije, raščišćavanju poslovnog okruženja, otklanjanju besmislene birokratije koja otežava a ne olakšava otvaranje novih radnih mjesta u ovoj zemlji, ja mislim na stvarne životne uslove građana – mi moramo promijeniti stvari i to brzo.

Sada sam vam dao tmurnu sliku, ali istinitu. Ipak nije sve loše – zaista postoje stvarni znaci da se stvari mijenjaju što se tiče ekonomije.

Jedna velika prednost koju ima BiH je konvertibilna marka, najstabilnija valuta u Jugoistočnoj Evropi. Stopa inflacije je praktično nula. To je nevjerovatno snažan osnov za izgradnju

tržišne ekonomije. Takođe, kao što znate, od 1999. godine postoji stalni godišnji porast bruto nacionalnog dohotka koji u prosjeku iznosi 5%. To nije dovoljno (Svjetska banka je izračunala da nam je potreban porast od 12% u sljedećih deset godina da bi osposobili zemlju za stalan prosperitet) ali ipak pokazuje da bh. ekonomija funkcioniše – još važnije, s obzirom da se nivo međunarodne pomoći smanjuje, BiH ekonomija funkcioniše oslanjajući se na sopstvene snage. U skladu sa tim, imamo čvrste osnove i početak aktivnosti izgradnje na tim osnovama.

Preduzetnik: Od samog početka vašeg mandata, vi ste usmjerili vašu pažnju na posao i pravdu. Koje su najveće prepreke za otvaranje novih radnih mjesta i poboljšanje životnih uslova BiH građana? Koje ekonomske reforme se sprovode u BiH u ovom trenutku da se bi se popravila ekonomska situacija?

Paddy Ashdown: Jedna od prepreka koja se pojavila u BiH – a ovo je bio veliki problem u svim zemljama u tranziciji – je skleroza zbog ukorijenjene birokratije. Vlade i međunarodne organizacije kao što je OHR ne mogu stvoriti poslove – ali mogu stvoriti uslove (ili usporiti stvaranje uslova) za otvaranje novih radnih mjesta. Birokratije rastu – to je gotovo zakon prirode. Obično to nije svjesna greška birokrata i ja moram naglasiti da postoje i vrlo vrijedni i efikasni državni službenici u BiH, a mi želimo da radimo sa njima da bi im pomogli da bolje obavljaju svoj posao. Ali, činjenica je da je BiH preplavljena nepotrebnim formularima, propusnicama i dozvolama i ova suvišna papirologija guši poslovanje. Šta je rezultat toga? Rezultat je da najveći zadatak sa kojim se BiH danas suočava – otvaranje stotina hiljada radnih mjesta – nije izvršen.

U skladu sa tim, morali smo da promijenimo *status ljuo* i zato smo pokrenuli Buldožer proces. Odlučili smo da uz pomoć “buldožera” raščistimo papirologiju koja sprečava otvaranje novih radnih mjesta i besmislene propise. Rekli smo privrednicima – definišite šta vam je potrebno i onda to

recite političarima. A političarima smo rekli: privrednici znaju o čemu govore; oni su ti koji će otvoriti nova radna mjesta; saslušajte ih i radite sa njima. Kao što znate, rezultati su bile reforme svaka četiri dana u prvoj fazi Buldožera, a mi želimo da ponovimo taj uspjeh i u drugoj fazi Buldožera koja je sada u toku. Ovo neće otvoriti radna mjesta preko noći, ali će učiniti Bosnu i Hercegovinu atraktivnijom za ulaganja koja zapravo predstavljaju potrebnu injekciju za nova radna mjesta.

Druga prepreka razvoju je bio vrlo kratak dvogodišnji izborni ciklus, koji je značio da oni koji su izabrani na vlast nisu imali vremena da sprovedu dugoročne ekonomske strategije i stalna rotacija u Savjetu ministara koja je značila da nema koherentnosti u cjelokupnoj ekonomskoj politici BiH.

Sve se to promijenilo.

Sada vlade imaju četverogodišnji mandat. Prije oktobarskih izbora, sve glavne stranke su prihvatile program reformi "Posao i pravda". U aprilu na Bjelašnici vlasti su, zajedno sa predstavnicima glavnih međunarodnih finansijskih institucija, definisale svoje kratkoročne ekonomske prioritete i odredile ciljeve programa "Posao i pravda" koji mogu biti ostvareni prije kraja ove godine. Nastavili su sa novim inicijativama u junu na Mrakovici. Sada su napravili plan aktivnosti koji ih obavezuje da sprovedu ključne reforme do kraja ove godine. Ove reforme uključuju pripremanje terena za uvođenje sistema trezora u svim opštinama u oba entiteta kako bi se održavala efikasna kontrola javnog trošenja. Takođe su se obavezali da će usvojiti okvirne zakone o registraciji društava na BiH i entitetskom nivou. Pojednostavljenje postupka registracije društava je ključni korak za stvaranje privlačnog poslovnog okruženja, koji smo previše dugo odgađali.

Preduzetnik: Da li vjerujete da će vladine ²Jedinice za hitnu reformu² dati doprinos razvoju saradnje između preduzetnika i političara?

Paddy Ashdown: Jedinice za hitnu reformu su odlična ideja jer će omogućiti vlastima da se unutar svojih struktura mogu baviti reformama koje im je proslijedio privatni sektor. Ova ideja je potekla od premijera Terzića kao odgovor na snažnu potrebu vladinih odjela da imaju unutrašnje tijelo koje može postupati u skladu sa reformama koje im dostave Buldožer komisije. Jedinice za hitnu reformu će biti odgovarajući partneri Buldožer komisija u vladi. Vlade trebaju sastaviti timove od pet državnih službenika od kojih će svaki tim biti zadužen da sljedećih šest mjeseci radi isključivo na ovom projektu. Vrlo je važno da vlade osnuju ove timove i da oni krenu sa radom što prije, jer su Buldožer komisije već počele sa radom na drugoj fazi i napravile nacrt 19 reformi.

Preduzetnik: Činjenica je da su strani ulagači neodlučni po pitanju BiH. Šta bi lokalni privrednici i vlasti trebali uraditi da privuku strana ulaganja? Koji segment bh. ekonomije se, po vašem mišljenju, čini najprosperitetnijim i najatraktivnijim za strana ulaganja?

Paddy Ashdown: Strani ulagači su neodlučni jer Bosna i Hercegovina još uvijek ima problema sa međunarodnim imidžom. Na sreću, to se djelimično mijenja. Gdje god da idem kad sam u inostranstvu govorim ljudima – ova zemlja je bezbjedna, lijepa, narod je prijateljski, ne manje važan element je obrazovana radna snaga, gostoprimstvo, kultura je neuporediva. I ja sâm sam ulagač u BiH. Tamo sam kupio kuću – tamo moja porodica provodi svoje praznike. Sada su i turističke vlasti počele da učestvuju na stranim izložbama. Jedna od tačaka Plana aktivnosti sa Mrakovice poziva na regulisanje zakonske pozicije FIPA-e kako bi ona mogla svoj posao obavljati efikasnije, identifikujući moguće međunarodne ulagače i upoznajući ih sa mogućim projektima u BiH.

Jasno je da moramo napraviti jedinstveni ekonomski prostor na svakom nivou administracije. Zakonom o sistemu indirektnog oporezivanja napravili smo veliki korak naprijed. Svi ključni ljudi u vlasti su se obavezali na ovo i to iz dobrog razloga –

to znači da će se više novca trošiti na građane Bosne i Hercegovine; to znači da će strani ulagači vidjeti zemlju sa efikasnom carinskom upravom i modernim fiskalnim sistemom; i to znači da će BiH ispuniti jedan od ključnih zahtjeva za evropsku integraciju.

Preduzetnik: Do kog obima je spora sprovedba procesa privatizacije uticala na lošu ekonomsku situaciju u BiH? Da li titular državnog kapitala u preduzećima radi u interesu države ili možda u svom vlastitom interesu?

Paddy Ashdown: Privatizacija još uvijek nije donijela ekonomske koristi koje su potrebne ovoj zemlji. Proces je bio spor, komplikovan i, po mišljenju javnosti, je postao povezan – na veoma štetan način – sa kriminalom. Moramo to promijeniti. Jedna od stvari koje su proistekle sa Bjelašnice je opredijeljenost vlasti da ponovo pokrenu proces privatizacije. Ono što nam treba su uspješni tenderi koji bi donijeli značajna ulaganja u BiH i otvorili radna mjesta – a to je tako jednostavno. Entitetske vlasti su se obavezale da organizuju uspješan tender za bar pet ključnih preduzeća do oktobra.

Preduzetnik: Do kog obima institucije u entitetima podržavaju sprovedbu ekonomskih reformi putem konkretnih aktivnosti ili reforme podržavaju samo verbalno?

Paddy Ashdown: To pitanje mi postavite za šest mjeseci. Nove vlasti su se obavezale da ispune plan aktivnosti koji ima utvrđene rokove koji se mjere u mjesecima, a ne godinama. Međunarodna zajednica će raditi sa njima da bi im pomogla da ispoštuju ovu obavezu prema stanovništvu ove zemlje. Vjerujem da oni to mogu.

Preduzetnik: BiH kao država treba jedinstven ekonomski prostor. Da li je to ostvareno – ili dokle smo stigli u stvaranju?

Paddy Ashdown: Kao što sam ranije spomenuo Zakon o sistemu

indirektnog oporezivanja je veliki korak naprijed. Mnoge reforme Buldožer komisije se tiču anomalija koje ugrožavaju privredu, a koje proističu iz propalog pokušaja da se izgrade dva odvojena ekonomska sistema u BiH – kao da se preduzeće mora dva puta registrovati, po jednom u svakom entitetu (kakvu poruku to šalje potencijalnom ulagaču?) Vjerujem da smo napravili promjenu na tom planu. Na primjer, trojica premijera su se na Mrakovici obavezali da zajedno izrade strategiju promovisanja izvoza. Zašto? Jer to ima smisla.

Preduzetnik: Izgleda da je u procesu revitalizacije ekonomije pažnja usmjerena na razvoj malih i srednjih preduzeća. Razvoj preduzetništva je važan uslov za to. Kakvo je vaše mišljenje o preduzetništvu u BiH?

Paddy Ashdown: Vaši standardi preduzetništva su jednako visoki kao bilo gdje u svijetu. Preduzetnici se ovdje suočavaju sa stvarnim problemima – višestruka birokratija je na vrhu liste. Do nedavno kredit – ili nedostatak istog – je bio glavna prepreka, ali se to značajno promijenilo u zadnje dvije godine; kamate su značajno smanjene kako se sektor bankarstva konsolidovao. Zatim, imate ograničenja na polju infrastrukture – cijene komunalija su visoke i isporuka robe na tržište – u sektoru proizvodnje – obuhvata i probleme sa neodgovarajućim cestama i željezničkom mrežom. Ali – preduzetništvo se tiče rješavanja problema i prevazilaženja prepreka.

Nedavno sam posjetio dva mlada preduzetnika koji upravljaju softverskim preduzećem u Sarajevu. Njihova radionica se, u najboljoj tradiciji Silikonske doline, nalazi u garaži u prizemlju nečega što je nekad bilo privatna kuća. Zapošljavaju otprilike deset ljudi. Prave vlastite softverske programe i prodaju ove programe domaćim i međunarodnim klijentima i to rade uspješno. Svoje znanje su stekli u inostranstvu. Procijenili su da je Bosna i Hercegovina mjesto gdje možete razviti softverski biznis. Vjerujem njihovoj procjeni.

Preduzetnik: Nezavisno sudstvo je jedan od stubova demokratije u evropskim zemljama. Mnogo je uloženo u reformu sudstva u BiH. Da li sudstvo reaguje odgovarajuće i pravovremeno na nelegalnosti u ekonomskom i finansijskom segmentu društva ili – da li postoje neki moguli koji su moćniji od zakona?

Paddy Ashdown: Pored ogromnog posla koji je već učinjen u rekonstrukciji sudstva želio bih vašu pažnju usresrediti na obaveze koje su vlasti preuzele na Mrakovici da bi se do oktobra osnovali i počeli raditi Privredni odjeli u većini od 15 prvostepenih sudova. Uloga ovih Odjela je da pruže stručnost i fokusiranost potrebnu da se odluke u privrednim sporovima donesu u roku od mjeseci (ili sedmica) a ne godina.

Želio bih takođe naglasiti da kriminalci koji su suviše dugo vremena držali Bosnu i Hercegovinu pod svojom vlašću se sada sve više suočavaju ili sa tim da se nalaze iza rešetaka ili da je njihova imovina zamrznuta a njihova mogućnost da putuju uskrađena. Momo Mandić se nalazi u beogradskom zatvoru, a Ivana Bendera je mostarski sud osudio na zatvorsku kaznu. Još mnogo stvari se mora učiniti na ovom planu ali pravi početak je učinjen. Ukratko, niko nije iznad zakona.

Preduzetnik: Međunarodna zajednica ulaže puno u nastojanja da BiH postane dio Evrope. Velika većina građana BiH želi to isto. Imate li ikakvih pokazatelja o postojanju neke grupe ljudi koji Bosni i Hercegovini otežavaju postizanje tog cilja?

Paddy Ashdown: Ne. U interesu je Bosne i Hercegovine da se u potpunosti integriše u Evropu – a to je i u interesu Evrope. Izgledi za članstvo u EU imaju ulogu jakog podstreka za bh. političare u smislu donošenja i sprovođenja zakona koji BiH približavaju tom cilju i – što je vrlo važno naglasiti – to donosi praktičnu korist građanima. Evropska unija je aktivan i zainteresovan partner u tom procesu i to će ostati tako kako proces stabilizacije i pridruživanja bude odmicao.

Preduzetnik: Da li mislite da u BiH postoji 'oligarhija' koja

se nezakonito bogati, ugrožavajući interese običnih građana? Da li su mjere koje se primjenjuju dovoljne za borbu protiv kriminala i korupcije?

Paddy Ashdown: Najefikasniji način za suprotstavljaje oligarhijama je putem tržišnih reformi. Konkurentnost, kreativnost i energija su karakteristike preduzetništva i tržište reaguje na njih; to nisu karakteristike koje se neminovno povezuju sa oligarhijama. Istorija pokazuje da na kraju pobjedu odnose preduzetnici. U BiH postoje mreže kriminala i one imaju velik štetni uticaj na privredu, ali mislim da smo krenuli u ozbiljnu borbu protiv njihove moći. Na primjer, Zakon o sistemu indirektnog oporezivanja će u velikoj mjeri smanjiti broj mogućnosti za utaju poreza i carina, što je do sada bila oblast iz koje su kriminalci izvlačili ogromne sume novca.

12. Očekuje se da će se situacija u oba bih entiteta u budućnosti popraviti. Koje su tačno ekonomske reforme koje se moraju sprovesti u BiH?

Paddy Ashdown: Entiteti će se obogatiti ili zajedno ili nikako. Trenutno dolazi do ogromnog i skandaloznog rasipanja sredstava zato što u entitetima postoje dvostruke institucije, dvostruki servisi. BiH ima sedam univerziteta. A jedva da sebi može priuštiti četiri. Tako da će prije svega entiteti morati ozbiljno razmisliti o smanjenju troškova i razumnoj podjeli resursa u korist građana, a moraju sarađivati i na izgradnji jedinstvenog ekonomskog prostora – jer od jedinstvenog ekonomskog prostora koristi imaju oba entiteta – i to je jedan od ključeva ka prosperitetu.

13. Nakon zaključivanja mirovnog sporazuma, međunarodna zajednica je dobila mandat da stabilizuje i ujedini ovu zemlju i da joj pomogne da se približi demokratskom svijetu i pridruži Evropskoj uniji. Koliko smo daleko od tog cilja i kada će ekonomski i politički sistem u BiH postati samoodrživ? Možete li ocijeniti dosadašnja dostignuća OHR-a?

Paddy Ashdown: Prešli smo dug put. Mir se učvrstio; povratak izbjeglica je omasovljen (iako, dopustite mi da naglasim da proces povratka neće biti kompletan dok se svaka osoba koja se želi vratiti uistinu ne vrati); postoji puna sloboda kretanja; jedinstveni ekonomski prostor je postao stvarnost; vlade međusobno sarađuju kao nikada do sada; privreda raste, iako je to presporo. Ima puno toga što treba uraditi, ali vidljivo je da idemo u pravom smjeru. Na dan kada sam preuzeo svoje dužnosti u BiH, izjavio sam da je naš zadatak da "reformišemo Bosnu i Hercegovinu i da je stavimo na nepokolebljivi put ostvarenja njene državnosti u okviru Evrope." Vjerujem da smo na tom putu. Imamo jasan plan – plan aktivnosti usvojen na Mrakovici je plan za sljedećih šest mjeseci; proces stabilizacije i pridruživanja, koji obuhvata obiman zakonodavni program koji će donijeti praktičnu korist građanima BiH i uskladiti propise u BiH sa onima u ostatku Evrope, predstavlja srednjoročni i dugoročni plan. Mogu li vlade to postići? Neće imati izgovora ako to ne postignu. Birači im to neće oprostiti.

14. Bilo je govora o tome da se iskustva iz BiH mogu koristiti u Iraku? Šta je međunarodna zajednica naučila u BiH?

Paddy Ashdown: Bosna i Hercegovina, Kosovo i Afganistan su pokazali da je ono što se dešava nakon borbi jednako važno kao i same vojne aktivnosti. Moglo bi se čak reći i važnije. U Bosni i Hercegovini smo proveli godine na izgradnji države kakva će sada možda biti potrebna u Iraku. Neuspjeh u brznoj i odlučnoj izgradnji vladavine zakona u Bosni i Hercegovini, koji se ponovio na Kosovu, je nešto za šta smo platili visoku cijenu. Upravo zato se ozbiljno treba uhvatiti u koštac sa bezakonjem koje se poslije rata može vidjeti u dijelovima Iraka. Ukoliko se zakon i red ne učvrste brzo i sistematski, mir neće biti trajan, a korist od pobjede koalicije brzo će nestati kako taj nastali vakum zauzmu kriminalci i korupcija.